

TEPEGÖZLERLE MÜCADELE EKSENİNDE MİMETİK ARZU: BASAT VE ODYSSEUS ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

MIMETIC DESIRE ON THE AXIS OF THE STRUGGLE WITH THE CYCLOPS: A COMPARATIVE STUDY THROUGH BASAT AND ODYSSEUS

Kemal ÇİNKO*

ÖZ: Türk edebiyatının en köklü eserlerinden biri Dede Korkut destanı anlatmalarındır. Bu anlatmalar, Oğuzların yaşayışlarının, hayatı anlamlandırılmalarının, ülkülerinin, faziletlerinin ve meziyetlerinin anlatıldığı kadim bir Oğuznâme niteliğindedir. Anlatılar, bu açıdan anlamsal derinliğe sahiptir. Bu derinlik, onları farklı şekilde yorumlama noktasında araştırmacılara çeşitli imkânlar tanımaktadır. Dede Korkut boyları içinde böyle bir derinliğe sahip olan yaygın anlatılardan biri, Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü anlatıdır. Basat'ın Tepegöz ile olan mücadelesiyle Yunan destanı *Odysseia*'da geçen Odysseus ile tek gözlü dev Polyphemus'un mücadelesi, anlatılardaki çeşitli ayrıntılar noktasında benzerlikler taşımaktadır. Final sahneleri ise anlatıların ayrıştıkları belirgin noktalardan biridir. Basat, anlatının sonunda Tepegöz'ü öldürmüştür. Odysseus ise Polyphemus'u sadece kör etmekle yetinmiştir. Çalışmada motifler, kişiler, kişilerin faaliyetleri, nesnelere, mekânlar vb. çeşitli açılardan benzerlik taşıyan bu anlatıların, finaldeki öldürme-yaralama olayı noktasında neden farklılaştıkları incelenmiştir. İncelemede Basat ve Odysseus özelinde farklılaşan öldürme arzusu, René Girard'ın "mimetik arzu" yaklaşımı vasıtasıyla sorgulanmıştır. Girard, mimetik arzu kavramı ile arzunun taklitçi bir tabiata sahip olduğunu iddia etmektedir. Bu arzu oluşumunda üçlü bir yapı söz konusudur. Özne, nesne ve dolayımlayıcı bu yapının sacayaklarını oluşturmaktadır. Çalışmada Basat'ın öldürme arzusu ortaya konmaya çalışılırken onunla birçok yönden benzeşen Odysseus'un mücadelesi karşılaştırılmış; Basat'ın Tepegöz'ü öldürme noktasında kurduğu arzu üçgeni, yüzeyden derine inilerek saptanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak Basat'ın, Tepegöz'ü öldürme noktasında alplık sembolü kimlikleri kendine model aldığı fark edilmiştir. Yunan destanında ise Odysseus'un arzusunun şekillendiren dolayımlayıcılardan yoksun olduğu görülmüş; kahramanın, bu dolayımlayıcı yoksunluğundan dolayı deviyi öldürmeden bıraktığı yorumu yapılmıştır. Ayrıca Odysseus'un kendini kanıtlamış bir kahraman olduğu anlaşılabilir ve onun deviyi öldürme mücadelesinin, kendi eposunun yalnızca küçük bir epizodunu oluşturduğu anlaşılabilir. Odysseus'un aksine üstün bir alplık seviyesine ulaşma arzusunda olan Basat ise bu temel arzusuna ulaşmak ve özündeki alplığı ortaya çıkarmak için Tepegöz'ü tamamen ortadan kaldırmak durumunda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Basat, Odysseus, Tepegöz, Mimetik Arzu

ABSTRACT: One of the most established works of Turkish literature is the Dede Korkut epic narratives. These narratives are in the nature of an ancient Oğuznâme, in which the life of the Oghuzs, their meaning of life, their ideals, virtues and merits are explained. Narratives have semantic depth in this respect. This depth provides researchers with various opportunities to

* Arş. Gör.-İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/İstanbul- kcinko@gelisim.edu.tr (Orcid: 0000-0002-6019-3313)

interpret them differently. One of the common narratives that has such depth among the Dede Korkut clans is the narrative in which Basat killed Tepegöz. Basat's fight against Tepegöz and the fight between Odysseus and the one-eyed giant Polyphemus in the Greek epic *Odyssey* bear significant similarities in terms of various details in the narratives. The final scenes are one of the most obvious points where these narratives diverge. Basat killed Tepegöz at the end of the narrative but Odysseus only gouged out the giant's eye. In the study, motifs, people, people's activities, objects, places, etc. It has been examined why these narratives, which are similar in various aspects, differ in terms of the killing-wounding incident in the finale. In the study, the desire to kill, which differs specifically in Basat and Odysseus, was questioned through René Girard's "mimetic desire" approach. With the concept of mimetic desire, Girard claims that desire has an imitative nature. There is a triple structure in this desire formation. Subject, object and model constitute the trivets of this structure. While trying to reveal Basat's desire to kill, the struggle of Odysseus, who is similar to him in many ways, was compared in the study; The triangle of desire that Basat established at the point of killing the giant was tried to be determined by going deeper than the surface. As a result, it was noticed that Basat took the identity symbols of being a model for himself when it came to killing the giant. In the Greek epic, it was seen that Odysseus lacked the models that guided him, that is, shaped his desire; It has been interpreted that the hero left the giant without killing him due to his lack of a model. It was also understood that Odysseus was a proven hero and that his fight with the giant was only a small episode of his own epic. Unlike Odysseus, Basat, who wanted to reach a superior level of being a hero, had to completely destroy cyclop in order to reach this basic desire and reveal his true nature.

Keywords: Dede Korkut, Basat, Odysseus, Cyclop, Mimetic Desire

Giriş

Türk kültürünün en köklü eserlerinden biri Dede Korkut destanı anlatmalarıdır. "İlim âleminde ve Türk dili ve edebiyatı alanında Dede Korkut Kitabı yahut kısaca Dede Korkut adı ile tanınan eser bir destanî Oğuz hikâyeleri mecmuasıdır" (Ergin, 1994: 1). Bu anlatmalar, Oğuz Türklerinin yalnızca dış güçlerle, kendi aralarında veyahut olağanüstü varlıklarla olan mücadelelerinin anlatıldığı sıradan kahramanlık öyküleri değildir. Oğuzların böylesi mücadeleleri, anlatıların genel çerçevesini şekillendirmiş olsa da bu anlatılar, esas itibarıyla Oğuz Türklerinin dünya görüşlerini, mefkûrelerini, hem toplumsal hem de bireysel olarak Oğuzların yaşam faaliyetlerini ortaya koyan kadim bir Oğuznâme hükmündedir.

"Dede Korkut hikâyeleri türlü yönlerden önem taşır. Bu destanlar Türk ruhundan çıkmış, Türk'ün öz benliğini yansıtan eserlerdir" (Emeksiz, 2016: 45). Dede Korkut anlatmaları bu bağlamda mana itibarıyla da bir derinliği haiz olan anlatılardır. Bu derinlik, anlatılar özelinde farklı yorumlamalar yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Anlatılar içinde, bu şekilde derin bir izleğe sahip olan boylardan biri Basat'ın Tepegöz ile olan mücadelesinin anlatıldığı boydur.

Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü boy, *Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân* adlı eserin Dresden yazmasında yer almaktadır. İlgili boy, Dede Korkut anlatmalarının Vatikan yazması içinde ise bulunmamaktadır. Dresden yazmasında tam adı "Basat Depe Gözi Öldürdüğü Boyu Beyan İder Hanum Hey" (Ergin, 1994: 206) şeklinde geçen bu boy; Aruz adlı Oğuz beyinin oğlu olan Basat'ın, bir çoban ve bir peri kızının gayrîmeşru ilişkisi

sonucunda doğan ve zamanla Oğuzların başına bela olan Tepegöz adlı tek gözölü devle mücadelesini konu edinmektedir.

Bu çalışma için temel karşılaştırma materyallerinden biri olarak kullanılan, Antik Yunan edebiyatının tanınmış destanı *Odysseia*'nın dokuzuncu bölümünde geçen, Odysseus'un bir kiklop¹ ile mücadele ettiği anlatı hakkında da kısaca bilgi verilmesi yerinde olacaktır. *Odysseia* destanında kahraman Odysseus, adamları ile birlikte Truva Savaşı'ndan dönerken kiklop Polyphemus'un mağarasında esir düşmüş ve onun elinden kurtulmak için bu devi kör etmek durumunda kalmıştır. Basat'ın Tepegöz ile olan mücadelesiyle Odysseus'un Polyphemus ile olan mücadelesi, olay örgüsünde görülen birtakım ayrıntılar ve motifler yönünden (olağanüstü varlıkların olağanüstü kökenleri, varlıkların yaşadıkları mağara, mağarada benzer şekilde kör edilmeleri, mağaradan hayvanlar vasıtasıyla kurtulma vb.) önemli benzerlikler taşımaktadır.

Yunan destanında Odysseus, Polyphemus ile olan mücadelesinin sonunda onu sadece kör etmekle yetinmiş, kendinin ve arkadaşlarının canını kurtardığı an devin memleketinden gemisine binerek uzaklaşmıştır (Bk. Homeros, 2008: 163-180). Dede Korkut'ta geçen mücadeleye bakıldığında ise *Odysseia* ile benzer şekilde devin kör edilmesi ve mağaradan hayvanlar vasıtasıyla kurtuluşun ardından en sonunda Tepegöz'ün bizzat Basat tarafından kafasının kesilerek öldürölmesi söz konusu olmuştur (Bk. Ergin, 1994: 206-215). İki anlatı bağlamında çođu motif ve ayrıntı benzerlik taşıırken kahramanların en sonda devi yaralayıp bırakmaları ve öldürmeleri noktasında ortaya çıkan fark dikkat çekicidir. Çalışmada Basat'ın Tepegöz'ü öldürme noktasındaki arzusu; Fransız edebiyat eleştirmeni, antropolog ve filozof René Girard²'ın bilim dünyasına kazandırdığı "mimetik arzu" yaklaşımı çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmış ve anlatının finalinde Basat'ın, kendisinden aman dileyen Tepegöz'ü niçin öldürdüğü karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılarak sorgulanmıştır.

1. Arzunun Sacayağı: René Girard ve Mimetik Arzu

"René Girard bir edebiyat kuramcısı olarak başladığı araştırmacılığının ilerleyen dönemlerinde antropoloji, kültür ve dinler tarihi gibi alanlara ilgi duymaya başlamıştır" (Güngör, 2021: 142). Salt edebiyat ve

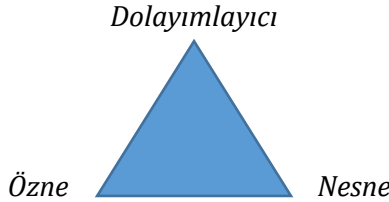
¹ Yunan mitolojisinde "kiklop" şeklinde geçen isim Türkçeye "Tepegöz" şeklinde çevrilmiştir ve tek yuvarlak gözölü devlere karşılık kullanılmıştır (Erhat, 1972: 238).

² René Girard, Fransa'nın Avignon şehrinde 25 Aralık 1923 tarihinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Avignon'da tamamlayan Girard, yükseköğrenimine Paris'te ve ABD'de devam etmiştir. Doktorasını Indiana Üniversitesinde tamamlamış; ABD'nin çeşitli üniversitelerinde görev yapmıştır. Fransız dili, edebiyatı, uygarlık ve kültür ekseninde çalışmalar yürüten Girard, 4 Kasım 2015 tarihinde, 91 yaşındayken, hayatını kaybetmiştir (Girard, 2020). Yazarın Türkçeye kazandırılan çalışmaları; *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat: Edebi Yapıda Ben ve Öteki* (2001) *Şiddet ve Kutsal* (2003), *Günah Keçisi* (2005), *Kültürün Kökenleri* (2011), *Dostoyevski - Yeraltı İnsanı* (2014), *Dünyanın Kuruluşundan Beri Gizli Kalmış Sırlar* (2018), *Sanatın Dönüşümü* (2019) ve *Clausewitz'i Tamamlamak* (2021) adlı çalışmalarıdır.

eleştiriyile ilgilenen bir bilim insanı olmaktan ziyade, sayısı 30'u bulan eserleriyle antropoloji, teoloji, mitoloji, sosyoloji, iktisat, kültürel çalışmalar, felsefe gibi birçok ilmî sahaya ilişkin çalışmalar ortaya koymuştur. Girard'ın yapıtları arasında ayrı bir parantez açılması gereken çalışması, *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat: Edebi Yapıda Ben ve Öteki* adlı eseridir. Orijinal dilinde ilk kez 1961 yılında yayımlanan bu eser, 2001 yılında Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır. Kitabın ilk kısımlarında mimetik arzu yaklaşımını açıklayan Girard, sonraki bölümlerde Stendhal, Proust ve Dostoyevski'nin eserlerini bu yaklaşım ekseninde değerlendirmiştir.

René Girard'a göre mimesis³ yani öykünme, insana dair temel bir davranış biçimi niteliğindedir (Bostan, 2019: 275). Ona göre arzulama davranışı, temelde mimetiktir yani taklide dayanmaktadır. Kişinin arzusunun bir başkasına göre şekillendiğini savunan Girard, insanların, arzularını esasen başka kişilerden ödünç aldıklarını savunmaktadır.

Girard'a göre insanoğlunun belirli bir nesneye/şeye olan arzusu, başka bir modelin aynı nesneye olan arzusu tarafından kışkırtılmaktadır. Arzulama eylemi Girard'a göre "arzulayan özne" ile "arzulanan nesne" arasında kurulan doğrusal bir ilişki sonucu açığa çıkmaz. Bu modelde, özne ve nesneye ilaveten arzulama noktasında özneye yön veren bir *dolayımlayıcı* unsurun varlığı söz konusudur. Arzuyu her zaman nesneyle özneyi birbirine bağlayan basit bir düz çizgi hükmünde kabul edebileceğimizi söyleyen Girard, bu çizginin üstünde hem özneye hem de nesneye doğru ışık saçan bir dolayımlayıcının var olduğunu ileri sürmektedir (2020: 24). Sistemde söz konusu üç unsurun birbirleriyle simbiyotik bir ilişki içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu üçlü model bir üçgen vasıtasıyla ortaya konmuştur:

Dolayımlayıcı; özne ve nesneyi ortak bir noktada birleştirmekte ve böylece özne ve nesne arasında varsayılan doğrusal ilişki, bir üçgene dönüşmektedir (Tomat, 2012: 9). Mimetik arzu; bu arzu üçgeninin işlemleriyle ortaya çıkmaktadır. Burada özellikle kışkırtıcı unsur olan dolayımlayıcıyı detaylandırmak gerekmektedir. Girard, dolayımlayıcı hakkında şunları söylemiştir: "Arzunun doğumunda, başka bir deyişle özneliliğin kaynağında, muzaffer bir edayla yerleşmiş Öteki'ni buluruz hep. 'Dönüşümün' kaynağının içimizde olduğu doğrudur, ama kaynağın suyunun

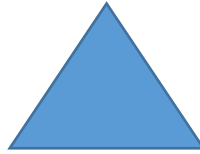
³ *Mimesis* kelimesi Yunancadır ve "taklit" anlamına gelmektedir. Platon ve Aristoteles *mimesisten* doğanın yeniden sunumu olarak bahsetmişlerdir. Platon'a göre her türlü sanatsal yaratım bir taklit biçimidir. Fikirler dünyasında gerçekten var olan şey, Tanrı'nın yarattığı bir türdür; insanın varoluşunda algıladığı somut şeyler bu ideal tipin gölge temsilleridir (Bk. URL-2).

fişkırması için dolayımlyıcının sihirli değneğiyle kayaya dokunması gerekir” (2020: 47).

Girard’ın açıklamasına göre, arzunun görünür kılınması için bir kışkirtıcı modelin (dolayımlyıcının); özneyi, arzulanacak nesne konusunda güdülemesi gerekmektedir. Modelde, Girard’ın tabiriyle “yapay bir güneş” niteliğinde olan dolayımlyıcıdan inen bir ışık, nesneye âdeta aldatıcı bir parıltı vermektedir (2020: 36). Bu parıltı, öznenin nesneyi arzulasını sağlamaktadır. Bahsedilen bu kavramları somutlaştıracak bir örnek sunmak, bu noktada mimetik arzunun anlamlandırılmasını kolaylaştıracaktır.

Girard, kitabının başında arzunun taklitçi tabiatını örneklendirmek için ilk olarak Don Kışot’u işaret etmiştir. Don Kışot’a göre Amadis de Gaule tüm şövalyelerin üstadıdır. Amadis, şövalyeler için âdeta bir güneş hükmündedir; dolayısıyla Don Kışot, şövalyelik bayrağı altında savaşan kişilerin Amadis’e öykümleri gerektiğini düşünmektedir (Girard, 2020: 23). Amadis’i en iyi şekilde taklit eden kişi, ideal şövalyeliğe en çok yaklaşan kişi olacaktır. Bu açıdan düşünöldüğünde Amadis’in arzulasıkları veya sahip oldukları Don Kışot’u güdüleyecek; Don Kışot da şövalyelik amacı doğrultusunda yoluna özerk bir şekilde değil, Amadis’in arzularını taklit ederek devam edecektir. Özetle, Girard’a göre arzunun esas kaynağı dolayımlyıcıdır ve dolayımlyıcı sahip olduklarıyla öznenin arzularını dölleyip bu arzulara âdeta hayat veren bir pozisyonda bulunmaktadır. Bu noktada özne için esas olan, arzu nesnesi her neyse onu elde etmek değil; son noktada taklit ettiği dolayımlyıcıya benzeyebilmektir. Bu açıklamaların ardından Don Kışot bağlamında şöyle bir arzu üçgeni çizilmiştir:

Dolayımlyıcı
(Amadis de Gaule)

Özne (Don Kışot)

Nesne (Şövalyelik)

Üçgen arzunun en önemli unsuru olan dolayımlyıcı noktasında değinilmesi gereken önemli bir mesele de “içsel dolayım” ve “dışsal dolayım” meselesidir. Dışsal dolayımın kahramanı, bir nesneye karşı duyduğu arzuyu gerçek niteliğini gizlemeden açıklamaktadır. Özne, burada model aldığı kişiyi belirtmekten çekinmemekte ve o kişiyi açıkça kutsayabilmektedir (Girard, 2020: 30). Bu açıdan değerlendirildiğinde, Don Kışot bağlamında çizilen arzu üçgeninde bir dışsal dolayımın gerçekleştiği söylenebilmektedir.

İçsel dolayımında ise arzunun açıkça dile getirilmeden gizlenmesi ve dolayımlyıcı ile “gizliden bir rekabete girilmesi” söz konusudur. Dolayımlyıcı, öznenin arzulasığı nesneye sahip olması nedeniyle özne için hem bir model hem de bir “rakip” hükmündedir. İçsel dolayımında öznenin nesneye yönelttiği dürtü, bizzat o dürtüyü uyandıran dolayımlyıcı

tarafından “engellenmeye” de çalışılmaktadır. Kendisi de aynı nesneye karşı arzu duyabilen veya o nesneye çoktan sahip olan dolayımlayıcı, öznedede bir rekabet duygusunu açığa çıkarmaktadır (Şengül, 2017: 8). Burada dolayımlayıcının itibarının arzulanan nesneye geçmesi ve nesneye bu noktada suni bir değer kazandırması söz konusudur (Girard, 2020: 36). Mimetik arzu bu noktada nesnesinin çehresini değiştiren yani ona olması gerekenden fazla değer atfedilmesine neden olan bir arzu hükmündedir

René Girard, ortaya koyduğu bu yaklaşımı edebiyat eleştirisi bağlamında “romansal” ve “romantik” kavramlarıyla açıklamış ve üçgen arzu modelinin yansımasını edebî eserlerde de bulabileceğimizi belirtmiştir (Şengül, 2017: 9). Girard, edebî eserlerdeki kahramanların arzularının kendiliğinden ve özgün olduğunu gösteren ve dolayımlayıcının varlığını açığa vurmeyen eserleri “romantik”, dolayımın varlığının fark edildiği eserleri ise “romansal” olarak sınıflandırmıştır (2020: 35-36). Girard çalışmasında roman türünü esas alarak edebî değerlendirmelerini yapmıştır ancak arzunun taklide dayanan tabiatı hakkındaki görüşü, onun diğer akademik çalışmalarına da yayılmış durumdadır⁴. Bu açıdan M. Emir İlhan’a göre de René Girard, mimesis ve bu bağlamda mimetik arzu noktasında etolojik ve etnolojik olarak sınırsız bir yorum alanı oluşturmuştur (2021: 21). Bu oldukça geniş yorum alanı da mimetik değerlendirmenin eserler bağlamında ortaya koyduğu kapsam genişliğine işaret etmektedir. Bu açıdan mimetik arzu yaklaşımının destanî anlatılar bağlamında da uygulanabilirliği mümkün görünmektedir⁵.

Çalışmanın devamında Basat ve Odysseus’un tek gözlü devlerle olan mücadeleleri “öldürme arzusu” temele alınarak karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. *Odysseia*’da ve *Dede Korkut*’ta geçen tek gözlü devlere karşı verilen mücadeleler; kurgu, yapı, tema ve tip düzeyinde pek çok benzerliğe sahiptir. Bu benzerliklere muhtelif çalışmalarda değinilmiştir (Bk. Can, 2011). Bu incelemede ise üzerine odaklanılan mesele, anlatıların farklılaştığı final sahneleridir. Birçok yönden benzeşen bu anlatılar, neden finalde farklılaşmıştır? Bu farklılaşmanın analiz edilebilmesi için öncelikle anlatılar mukayese edilmiştir.

⁴ Girard; “Bu düşüncesini ilk çalışmalarında edebî eserleri incelerken geliştirmeye başlamış, sonra kültürün ve dinin kökenine dair kapsayıcı bir teorem olarak Şiddet ve Kutsal (1972) isimli çalışmasında açıklamış, daha sonra gelen eleştirilerin de bir söyleşi dilinde yanıtladığı “Dünyanın Kuruluşundan Beri Gizli Kalmış Sırlar” (1978)’da detaylandırmış ve farklı bir boyutunu da “Günah Keçisi” (1982) isimli kitabında ele almıştır. Düşüncelerinin bilimsel bir dayanak kazanması için mitleri, efsaneleri, kutsal kitapları kanıt olarak ele aldığı gibi romanları ve tiyatro metinlerini de benzer bir bakışla analiz etmiştir.” (Güngör, 2021: 142).

⁵ 13. Dede Korkut boyu olarak ilim âlemine 2019 yılında tanıtılan “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy” hakkında, mimetik arzu teorisi çerçevesinde bir makale çalışması gerçekleştirilmiştir. M. Emir İlhan tarafından 2021 yılında *Folklor/Edebiyat* dergisinde yayımlanan “Yedi Dövelden Yedi Başa Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boyda Mimetik Arzu” isimli makale, Türkiye’de mimetik arzu bağlamında bir Dede Korkut anlatısı konu edilerek yapılan ilk çalışma olma özelliğindedir (Bk. İlhan, 2021).

2. Anlatıların Karşılaştırılması

Yunan destanı *Odyseia*'da Truva Savaşı'nın ardından yurduna dönmek üzere bir grup silah arkadaşı ile denize açılan ve sayısız güçlkle boğuşmak zorunda kalan İthake Kralı Odysseus'un maceraları anlatılmıştır. Dede Korkut destanî anlatmalarında ise Oğuz Türklerinin dış güçlerle, kendi aralarında ve olağanüstü güçlerle olan çeşitli mücadelelerine yer verilmiştir. Bu noktada ilk dikkat çeken özellik, *Odyseia* destanında Odysseus'un başkahraman hükmünde olması, *Dede Korkut*'ta ise anlatılardaki olaylar özelinde tek bir kahramanın değil, çeşitli alpların öne çıkmasıdır. Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü boyda öne çıkan ve devle olan mücadelesi noktasında Odysseus'la benzeşen Türk alpi Basat'tır.

2.1. Anlatıların Yapılarına Dair

Odysseus'un tek gözlü devle giriştiği mücadele *Odyseia* destanının dokuzuncu bölümünde anlatılmaktadır. Bu bölümün tam adı "Odysseus Anlatır - Kikonlar Lotosiyenler - Tepegözler"dir (Bk. Homeros, 2008: 163). Basat'ın tek gözlü devle olan mücadelesinin anlatıldığı Dede Korkut boyu ise eserin Dresden yazmasında yer alan sekizinci anlatıdır ve tam adı "Basat Depe Gözi Öldürdüğü Boyı Beyan İder Hanum Hey" şeklindedir (Bk. Ergin, 1994: 266).

Odyseia; Aiol, İyon ve diğer Antik Yunan lehçelerinin bir karışımı olan Homeros lehçesinde (destan lehçesinde) bir antik Yunan vezni olan dactylic hexameter ile yazılmıştır ve toplamda 24 bölüm, 12 bin 110 dize içermektedir (URL-1). İlgili Dede Korkut boyunun yer aldığı Dresden yazması ise Muharrem Ergin'in aktardıklarına göre eski Doğu Türkçesi ile yazılmış, 152 yapraklı, nesih yazılı, her sayfası 13 satır ve toplamda 12 destanî anlatma ihtiva eden ve 16. yüzyılda istinsah edildiği düşünülen bir yazmadır (Ergin, 1994: 64-67). Dede Korkut'ta nazımın ve nesrin birlikte kullanıldığı bir yapı söz konusuysa *Odyseia*'da doğrudan nazım kullanılmıştır.

Odyseia destanı ile Dede Korkut anlatmaları, anlatım tekniği yönünden benzerlik göstermektedir. Her iki eserin anlatımında dışa dönük destan dili hâkimdir; kahramanların fiziksel faaliyetlerini tasvir eden kısa ve hareketli cümleler ağırlıktadır (Can, 2011: 267). Azra Erhat, *Odyseia*'nın girişinde anlatım tekniğinin bir başka yönüne dair önemli bilgiler vermiştir. *Odyseia* âdeta beş ayrı destan parçasının bir araya gelmesi gibidir⁶. Bu parçalardan bazıları ozan dilinden anlatılırken asıl *Odyseia* destanı hükmünde olan Odysseus'un maceraları ise bizzat Odysseus tarafından anlatılmıştır. Kahramanın, tek gözlü devle mücadele ettiği parça da bu anlatım tarzının hâkim olduğu bölümde yer almaktadır. Basat'ın Tepegöz'ü

⁶ I. Telemakhia (Bölüm I'den Bölüm IV'e)

II. Kalypsos'un adasında (Bölüm V)

III. Phaiakların ülkesinde (Bölüm VI'dan Bölüm IX'a)

IV. Odysseus'un serüvenleri (Bölüm IX'dan Bölüm XII'ye)

V. İthake'de (Bölüm XIII'ten Bölüm XXIV'e) (Bk. Homeros, 2008).

öldürdüğü boyda ise olaylar Basat'ın ağzından anlatılmamıştır. Anlatıcı, yazmadaki diğer boylarda olduğu gibi anonim bir ozandır.

2.2. Anlatıların İçeriklerine Dair

2.2.1. Olayların Hazırlanması

Odysseus bir fırtına sonucu adamlarıyla birlikte Tepegözlerin yaşadığı memlekete düşmüştür. Kahraman, Tepegözlerin yabani mi yoksa konuksever mi olduklarını merak edip yanına on iki adamını alarak karaya çıkmış ve tek gözlü dev Polyphemus'un mağarasına girmiştir. *Odyseia*'da Tepegözlerin birden çok oldukları ve kendilerine ait bir memleketin sözü konusu olduğu fark edilmektedir. Bu varlıkların doğumları hakkında ise detaylı bilgi verilmemiştir. Destanda Tepegözlerin yalnızca Poseidon'un soyundan oldukları belirtilmiştir (Bk. Homeros, 2006: 177).

Dede Korkut'ta ise tek bir Tepegöz vardır. Bu Tepegöz, bir gün Konur Koca Sarı Çoban'ın bir pınar başında gördüğü periyle yasak ilişki yaşamasının ardından bu peri tarafından dünyaya getirilmiştir. Oğuz beyleri bir gezinti sırasında Tepegöz'ü bulmuşlar; Aruz Koca, Tepegöz'ü evlat edinerek oğlu Basat ile birlikte büyütme kararı vermiştir. Tepegöz giderek büyümüş, yedikleri ona yetmemeye başlamış ve Oğuz ili için gitgide bir problem hâline gelmiştir. Bu tuhaf canlı, peri annesi tarafından kendisine verilen yüzükle birlikte olağanüstü güçlerle de donatılmıştır. Bu noktada iki anlatmadaki canlıların da esasen olağanüstü bir soydan geldikleri anlaşılmaktadır. Tepegöz, sonunda harami olup dağa çıkmış ve üstün gücü sayesinde Oğuzlara peyderpey darbe vurmuştur (Ergin, 2010: 152-154). Basat, gazadan döndükten sonra Oğuz ilinin Tepegöz yüzünden perişan olduğunu görmüş ve Tepegöz ile mücadele etmeye karar vermiştir.

2.2.2. Tek Gözlü Devlerin Yaşadıkları Mağaralara Gidiş

Odysseus, on iki adamı ile birlikte Polyphemus'un mağarasına vardığında adamları mağarada gördükleri erzakları alıp hemen gemiye dönmeyi teklif etmişler ancak Odysseus bu teklifi kabul etmeyerek devin gelmesini beklemiştir. Dev geldiğinde Odysseus'un adamlarından iki tanesini yemiştir. Odysseus, devin vahşi ve kötü niyetli bir varlık olduğunu anladığında hemen mağaradan kurtulma planları yapmaya başlamıştır (Homeros, 2006: 163-171).

Dede Korkut'ta ise Tepegöz'ün Oğuz iline verdiği zararların ardından onunla yapılan bir anlaşma söz konusudur. Bu anlaşmaya göre Tepegöz'e halkı rahat bırakması için her gün iki adam ve beş yüz koyun yollanacak, ayrıca yemeklerini pişirmesi için de iki aşçı tahsis edilecektir. Basat bu olaylardan habersiz olarak yurduna dönerken yolunu bir kadın kesmiş ve bu kadın, son oğlunu da Tepegöz'e kurban vermemek için Basat'tan bir esir talep etmiştir. Basat Oğuz ilinin düştüğü müşkül durumu anlamış ve Tepegöz'ü tepelemek için onun yanına gitmeye karar vermiştir. Basat'tan önce mağaraya giden birçok ünlü alp, Tepegöz'ün elinde yaralanmış veya şehit olmuştur. Bu ünlü alplardan başta Salur Kazan, Basat'ın babası Aruz

Koca ve diğer yiğitler Basat'ı Tepegöz'ün yanına gitmemesi konusunda uyararak ona engel olmaya çalışmışlardır⁷.

Basat, öncü engelleri aştıktan sonra silahlarını kuşanıp Tepegöz'ün yaşadığı Salahana kayasına gitmiş, mağara önünde güneşlenen Tepegöz'e ok atmış ancak attığı oklar deve işlememiştir. Tepegöz, Basat'ı yakalayarak çizmesinin içine sokup mağarasına getirmiştir (Ergin, 2010: 154-158).

2.2.3. Tek Gözlü Devlerin Kör Edilmeleri

Polyphemus; Odysseus'un adamlarından dört tanesini yedikten sonra Odysseus bir plan yaparak mağaradan kurtulmaya çalışmıştır. Yanında getirdiği keskin şarabı deve ikram ederek onu sarhoş etmeyi başaran kahraman, mağarada bulunduğu büyük bir ağaç parçasını sivriltilip ateşte kızdırmış ve adamlarının yardımıyla devin gözüne saplayarak onu kör etmiştir (Homeros, 2006: 172-174).

Tepegöz'ün çizmesi içinde mağaraya giriş yapan Basat çizmeyi keserek serbest kalmıştır. Daha sonra Tepegöz'e aşçı olarak tahsis edilen iki ihtiyarlarla istişare eden kahraman, Tepegöz'ün gözünden başka yerde et olmadığı öğrenmiş; ardından ihtiyarlardan bir şişi ocakta kızdırmalarını istemiştir. Basat, şişi alıp uykuda olan devin gözüne saplayarak onu kör etmeyi başarmıştır (Ergin, 2010: 158).

2.2.4. Mağaralardan Hayvanlar Vasıtasıyla Kurtulma

Odysseus, devi kör ettikten sonra devin koyunlarını ve koçlarını kullanarak mağaradan kaçma planı yapmıştır. Bu plana göre bağlanan üç sıra hayvandan ortadakine bir adam binecek, yandaki iki hayvan, adamı saklayacaktır. Polyphemus, sabah olduğunda mağaranın girişine oturmuş ve hayvanlarını dışarı salarak Odysseus ve adamlarını bulmaya çalışmıştır. Odysseus'un planı işe yaramıştır. Onlar deve yakalanmadan mağaradan hayvanlar vasıtasıyla çıkmayı başarmışlar ve hemen gemilerine doğru yol almışlardır (Homeros, 2006: 174-176).

Dede Korkut'ta ise kör edilen Tepegöz, mağarasının girişine oturmuş ve içerideki hayvanları dışarı salmaya başlamıştır. Dev, bu yöntemle Basat'ı yakalayacağını düşünmüştür ancak Basat hemen bir koçu kesip iç organlarını çıkararak hayvanın içine gizlenmiştir. Sırayla dışarı salınan hayvanların ardından sıra Basat'ın içinde olduğu hayvana gelmiştir. Tepegöz, Basat'ın koçun içinde olduğunu fark etmiş ancak onun, bacakları

⁷ Basat'ın bu şekilde engellenmeye çalışılması, Abdulkadir Emeksiz'in *Dede Korkut'un Paltosu* adlı çalışmasında ele alınan "engellerin engellenme gayretleri" meselesiyle ilişkilendirilebilmektedir. Çalışmaya konu olan hikâyede "Şehzade Kasım, kendisiyle evlenmek isteyenler için üç şart ileri süren kızın engellerinden önce, bu engellerle karşılaşmaması için ikaz niteliğindeki engelleme gayretleriyle karşılaşır" (Emeksiz, 2016: 140). Hikâyede; Şehzade, babasının ve yolda misafiri olduğu yaşlı kadının kendisini engelleme gayretlerine aldırış etmeyerek elde etmeye çalıştığı kızın memleketine doğru yoluna devam eder (Bk. Emeksiz, 2016: 141). Basat da buradaki durumla benzer şekilde Tepegöz'ün karşısına çıkmaması için ikaz niteliğindeki engellenmelerle karşılaşmış; yani asıl engelden önce, söz konusu bu öncü engelleri aşmak durumunda kalmıştır.

arasından kaçarak mağaradan kurtulmasını engelleyememiştir (Ergin, 2010: 158-159).

İki anlatı temelinde mimetik arzu değerlendirmesi açısından önemli olan esas farklılık, Basat'ın mağaradan kurtulduktan sonra da devle olan mücadelesine devam etmiş olmasıdır. Tepegöz'ün mağarasından kurtulan Basat, devin oyunlarından da sırayla kurtulup mağarada asılı duran sihirli kılıcı ele geçirmiştir. Tepegöz, Basat'a bu olayların ardından kim olduğunu sormuş ve onun birlikte büyüdüğü Basat olduğunu öğrenince kendisini öldürmemesi için Basat'tan aman dilemiştir.

2.2.5. Anlatıların Final Sahneleri

Odysseus, anlatının finalinde sağ kalan adamları ile birlikte gemiye bindikten sonra dev ile âdeta laf dalaşına girmiş, hatta devi sinirlendirip birkaç kez gemiye doğru kaya fırlatmasına sebep olmuştur. En sonunda Odysseus, Tepegözlerin memleketinden devin bedduaları eşliğinde uzaklaşarak maceralarına devam etmiştir (Homeros, 2006: 176-178).

Dede Korkut'ta ise Basat, devi önce kör etmiş, sonra onun tüm sihirli eşyalarına (yüzük ve kılıç) sahip olmuş yani Tepegöz'ü savunmasız bırakmıştır. Basat, tüm bunlara rağmen Odysseus gibi devi öldürmeden oradan ayrılma şansı varken kendisinden aman dileyen Tepegöz'e aldırış etmemiş, ele geçirdiği kılıçla Tepegöz'ün başını gövdesinden ayırmış, kesik başı bir yay kirişine takarak beraberinde obasına getirmiştir (Ergin, 2010: 159-163).

Yukarıda görüldüğü gibi bu iki epik anlatı; konu, tema, tipler ve muhtelif motifler yönünden benzeşmektedir. Hatta anlatı noktasında bazı ayrıntıların (devlerin olağanüstü soyları, devlerin kör edilmeleri, mağaradan hayvanlar vasıtasıyla kurtulma) bile oldukça benzer oldukları fark edilmektedir. Bu anlatıların finalinde ise "öldürme arzusu" noktasında bariz bir farklılık oluşmuştur.

3. Öldürme Olayının Mimetik Arzu Ekseninde Değerlendirilmesi

İlyada bir savaşın destanı iken *Odysseia* bir kişinin destanı hükmündedir. Odysseus'un işlediği ve destanlarda da önemi belirtilmeyen bir suç yüzünden Poseidon ona amansız bir kin ve gazez bağlamıştır (Erhat, 1972: 714). Bu sebeple kahraman, türlü güçlüklerle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu güçlüklerden biri de yukarıda görüldüğü gibi kahramanın Polyphemus ile giriştiği mücadele olmuştur.

Basat'ın ise Odysseus'un aksine birçok değil tek bir mücadelesi, tek bir hayat memmat meselesi olmuş; bu mücadele de Tepegöz'e karşı verilmiştir. Bu noktada değerlendirmeye geçmeden önce Basat'ın bebekliği hakkında da birkaç söz söylemek elzemdir. Bir gün Oğuz'un üzerine düşman gelmiş, halk ürküp gece vakti göçmüş ve bu sırada Aruz Koca'nın oğlu (Basat) yolda düşmüştür. Düşen bebeği bir aslan bulup beslemiştir. Oğuz, bir süre sonra yurduna dönmüş; bir gün Aruz Koca'nın at çobanı, beye haber getirmiş ve bir aslan yatağında yatan oğlanı bulup baba ocağına götürmüşlerdir. Ancak

oğlan her fırsatta tekrar aslan yatağına dönmeye çalışmış, her seferinde onu obaya geri getirmişlerdir. Dede Korkut oğlana öğütler vermiş, adını da Basat koymuştur (Ergin, 1994: 206-207).

Kısaca Odysseus'un Polyphemus ile olan mücadelesi, bu kahramanın yaşadığı birçok zorlu maceradan yalnızca biri hükmündedir. Odysseus'un Helena ile evlenme isteği, Truva savaşına gitmekten kaçınması, savaşa katılması gereken kahramanları hileyle bu savaşa katması, savaştan sonra çeşitli adalarda bir komutan olarak gezip dolaşması, sihirbazlara ifritlere esir düşmesi, canlı olarak yeraltı dünyasına inmesi, ölülerin ruhlarıyla sohbet etmesi onun maceralı hayatının yaşanmış unsurlarıdır. Polyphemus ile olan mücadelesi ise onun bu hareketli hayatının sadece küçük bir epizodu niteliğindedir (Abdulla, 2012: 259).

Basat'ın Tepegöz ile olan mücadelesi ise kahramanın kendini ispatlama noktasında âdeta tek şansındır. Burada yüzeysel olarak Tepegöz'den intikam almak isteyen ve bununla bağlantılı olarak alplığını da bu şekilde kanıtlamayı arzulayan Basat'ın Tepegöz ile bu sebeple mücadele ettiği ve finalde devi öldürerek sorunu kökünden ortadan kaldırdığı yorumu yapılabilir. Kendisini Truva savaşında zaten ispatlamış olan ve savaş sonrasında da birçok maceraya atılarak çok defa kahramanlık gösterme şansına sahip olan "hükümdar" Odysseus'un ise kendini ispatlama gibi bir kaygısı olmadığından tek gözlü devi öldürmeden bıraktığı söylenebilir. Ancak anlamsal bir derinliği olan bu epik anlatılar, mimetik arzu bağlamında bir yorum getirebilmeyi de mümkün kılmaktadır.

Arzunun taklide dayanan tabiatının yansımalarını Basat üzerinden takip etmek mümkündür. Anlatmada Tepegöz, Oğuzlara zulmetmeye başladığında Basat henüz cenktedir ve halkının çektiklerinden habersizdir. Oğuzları Tepegöz zulmünden kurtarmak için en başta tanınmış alplar öne atılmıştır. Bu alplardan kimisi şehit olmuş kimisi de yaralanıp geri dönmüştür. Kısaca Tepegöz'ü yenmeyi başaran alp çıkmamıştır.

(...) Çoban çoluk kalmadı hep yidi. Oğuzdan dağı adam yimege başladı. Oğuz yığılup üzerine vardı. Depegöz görüp kaçıldı, bir ağacı yirinden kopardı, atup elli altmış adam helak eyledi. Alplar başı Kazana zarb urdı, dünya başına tar oldu. Kazanuñ kardaşı Kara Göne Depegöz elinde zebun oldu. Düzen oğlu Alp Rüstem şehid oldu. Uşun Koca oğlu kibi pehlivan elinde şehid oldu. Aruğ candan iki qarındaşı Depegöz elinde helak oldu. Demür tonlu Mamağ elinde helak oldu. Bıyığı kanlu Bügdüz Emen elinde zebun oldu. Ağ şakallu Aruz Kocaya kan kuşturdu. Oğlu Kıyan Selçükün ödi yarıldı (Ergin, 1994: 206-207).

Basat halkının içinde bulunduğu vaziyeti öğrendiğinde, mecliste Tepegöz'ün yanına gitmek istediğini dile getirmiştir. Ancak burada en başta **Salur Kazan**, Basat'a **engel olmaya** çalışmıştır:

Ƙara evren Ƙopdı Depegöz
'Arş yüzinde çevürdüm almadum Basat
Ƙara Ƙaplan Ƙoptı Depegöz

Ƙara Ƙara tağlarda evrdm alımadum Basat
Ƙaęan aşlan kopdı Depegöz
Ƙalıñ sazlarda evrdm alımadum Basat
Er olsañ big olsan mere
Men Ƙazana olmayasın Basat (Ergin, 1994: 211).

Mimetik arzu; kanaatimizce tam da bu andan itibaren işleyişe geçmiştir. "Alplar başı" olarak metinde işaret edilen Salur Kazan, yukarıdaki nazım parçasından anlaşıldığı üzere Tepegöz ile etin bir mücadeleye girişmiş ancak onu alt etmeyi başaramamıştır. Tepegöz, Salur Kazan gibi bir alpa karşı bile galip gelmeyi başarabilmiştir. Kazan da Basat'ın akıbetinin kendisinininkiyle benzer olacağını ifade ederek onu engellemeye çalışmıştır.

Mimetik arzu sürecinde arzulanen nesne, esasen saygın bir unsur değildir; saygın olan dolayımlayıcıdır fakat dolayımlayıcının bu saygınlığı, nesneye suni bir itibar kazandırmaktadır (Tomat, 2012: 11). Salur Kazan'ın Oğuzlar arasındaki şanı, izahtan varestedir. Ancak kısaca söz etmek gerekirse en başta denebilir ki Salur Kazan alplar başıdır. O, anlatmalardan anlaşıldığı üzere hükümdar Bayındır Han'dan sonra gelen ilk kişidir ve onun damadıdır. "(...)Kazan, bütün Oğuzların müşterek beylerbeyi, bir çeşit umum valisidir" (Ergin, 2010: 9). İ Oğuz beylerinden olmasına rağmen, Dış Oğuz beyleri de ona tabidir. Sadece iki hikâyede adı geçmeyen Kazan, Dede Korkut'un adeta mihver kahramanıdır (Duymaz, 1996: 39). Dede Korkut hikâyelerinin Vatikan yazmasının başlığının bile doğrudan Salur Kazan'ı ne çıkarması (*Hikayet-i Oğuznâme-yi Kazan Beg ve Gayrı*) bu tanınmışlığın en somut göstergelerinden biridir⁸.

Salur Kazan gibi bir alplık sembolünün bile Tepegöz' yenememiş olmasının, Basat'ı bu mücadeleye girişme noktasında güdülediği/dolayımladığı yorumu yapılabilmektedir. Basat'ın basit bir çıkarımına yzeyssel olarak ilk fark edilen amacı, Oğuzları Tepegöz belasından

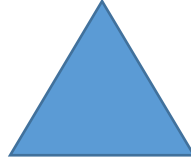
⁸ Ali Duymaz'a göre Salur Kazan, Dede Korkut anlatıları dışında da tanınan; gerek Oğuz gerekse Kıpçak sahası epik anlatılarında adından söz ettiren bir kahramandır. Duymaz, çalışmasında çeşitli anlatı örnekleri vererek Türkmen sahasında birtakım aşiretlerinin soylarını bazı anlatılar vasıtasıyla Salur Kazan'a bağladıklarını ve onu bir "ata" olarak kabul ettiklerini örneklendirmiştir (Bk. Duymaz, 1996: 51-53). Kıpçak sahasında ise durum daha farklıdır. Ak Kbek ve Koblandı-Batır destanlarında Salur Kazan bir Kıpçak düşmanı olarak ele alınmıştır. Ak Kbek destanında Salur Kazan ve Ak Kbek kendi kavimlerinin hanlarıdır. Salur Kazan bu destanda kendisini aşçı olarak tanıtıp kimliğini gizleyerek Ak Kbek ile savaşır. Destan sonunda ise hileyle Ak Kbek tarafından ldrlr. Koblandı Batır destanında da Kazan, Nogay-Kazak yurdunu işgal eden bir düşman olarak anlatılmaktadır. Destan sonunda Koblandı-Batır tarafından ldrlr. Bu anlatıların sonunda öldürülmüş olsa da ilgili destanlarda Kazan'ın savaşlığı ve yiğitliği pek çok yerde vurgulanmıştır. Duymaz'a göre bu yönüyle Salur Kazan, düşmanlarının bile destanlarında yer bulabilecek kadar güçlü bir alptir. Duymaz bu noktada Salur Kazan'ın başlı başına kahramanı olduğu mtekmil bir destana sahip olduğu, bu destanın sözlü gelenek içinde yazıya geçirilmediği için unutulduğu ancak bazı motiflerinin ve izlerinin çeşitli anlatılarda yaşadığı ihtimali üzerinde durmaktadır (1996: 58). Kısaca, Salur Kazan sadece Dede Korkut anlatımları ile sınırlı kalmayarak Kıpçak sahasında da gelişim gösteren çift eksenli bir kahraman olma özelliğindedir.

kurtarabilmek ve Tepegöz elinde şehit olan kardeşi Kıyan Selçük'ün intikamını alabilmektedir. Bu noktada onun esas dolayımlayıcısı da Kazan gibi alplığı ve saygınlığını giriştiği mücadelelerde ispatlamış bir şahsiyet olsa gerektir. Kazan'a ilave olarak Tepegöz ile mücadeleye girişen ve her seferinde bu mücadeleden mağlup ayrılan diğer tanınmış alpların varlığı da bu dolayımı berkitmiştir.

Girard; şiddetin, mimetik rekabet ve arzunun temelini oluşturduğunu savunmaktadır. Ona göre mimetik rekabet arzuyu, başka bir arzunun kopyası durumuna getirmekte ve bu çerçevede bir rekabetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. **Bu rekabet ise arzuyu başkasına yönelik şiddete dönüştürmektedir** (Girard, 2003: 239). Basat'ın ortaya koyduğu şiddetin muhatabı Tepegöz olmuştur. Gelineen noktada şöyle bir arzu üçgeni çizilebilir: mümkün görünmektedir:

Dolayımlayıcı

(Salur Kazan başta olmak üzere Tepegöz'e yenilen tanınmış alplar)

Özne (Basat)

Nesne (Tepegöz)

Odysseus'un tek gözlü dev ile olan mücadelesinin öncesine bakıldığında Polyphemus'u yenmeye çalışıp başaramayan bir kişinin/kişilerin varlığı söz konusu değildir. Devi yenmeye çalışmak şöyle dursun, Odysseus'un adamları devin yaşadığı mağaraya gitmeden önce -devi daha görmeden- korkmuşlardır. Mağaraya girdiklerinde ise bu adamlar, mağaradaki malları toplayıp hızla oradan ayrılmak için Odysseus'a yalvarmışlardır. Ancak Odysseus, merakına yenik düşerek devi beklemeye karar vermiş ve sonunda pişman olmuştur. Kahramanın pişmanlığı, "Ben razı olmadım, ne kafa, razı olaydım keşke!" (Homeros, 2008: 169) sözünden açıkça anlaşılmaktadır. Kısaca *Odyseia* destanında Salur Kazan ve diğer alpların rolünü oynayan kişi/kişiler yani devi ortadan kaldırma noktasında kahramanın kendisine örnek olarak güdüleneceği birileri yoktur.

Mimetik güdülenme, devam eden süreçte "mimetik rekabeti" açığa çıkaracaktır. Basat'ın Tepegöz ile mücadeleye girişme ve devam eden süreçte onu öldürme noktasında dolayımlayıcısı en başta Salur Kazan olmuştur. "Dolayım, dolayımlayıcının arzusuyla tıpatıp aynı olan ikinci bir arzu uyandırır" (Girard, 2020: 28). Salur Kazan'ın Tepegöz'ü öldürme arzusu, Basat'ta onunla birebir aynı arzuyu yani "Tepegöz'ü öldürme arzusunu" açığa çıkarmıştır. Nitekim Basat, Kazan'ın telkinlerini dinlemeyerek Tepegöz ile mücadele etmek üzere vakit kaybetmeden devin mağarasına gitmiştir.

Bu noktada dolayımın çeşidinden de söz etmek gerekmektedir. Basat ve Salur Kazan özelinde bakıldığında Basat'ın anlatı çerçevesinde kendisine

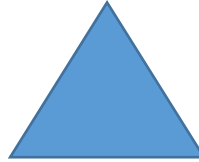
Kazan'ı örnek aldığını açıkça belirttiği veya onun gibi kendisini ispatlamış bir alp olmak istediğini doğrudan doğruya açığa vurduğu bir sahne bulunmamaktadır. Girard'ın tabiriyle dışsal dolayımda özne, dolayımlayıcının "müridi" gibi davranmaktadır (Girard, 2020: 30). Anlatıda böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Burada içsel dolayım söz konusu olduğundan Basat, en temelde yatan esas arzusunu anlatı boyunca doğrudan açığa vurmamıştır.

Arzu üçgeninde taklit eden, yani özne, sadece modelin davranışlarını taklit etmekle kalmayarak onun arzularını da taklit etmektedir. Sonsuz bir taklit döngüsünde öznenin arzusu, son noktada dolayımlayıcısının yerini almak olur (Güneş, 2022: 597). Birçok alpa ek olarak Salur Kazan gibi bir alpin bile Tepegöz'ü yenememiş olması, Basat'ın, onunla/onlarla "gizli bir rekabete" girerek "Kazan'ın bile başaramadığını başarıp" alplığını ispatlama noktasında güdülenmesini sağladığı yorumu bu noktada ileri bir yorum olarak düşünülebilmektedir.

Dolayımlayıcı ile özne arasındaki bu rekabet, arzulanan nesneyi itibarlı hâle getirmiştir (Tohumcu, 2022: 14). Burada ilk arzulanan nesne Tepegöz ve onu öldürebilmek gibi görünse de mimetik arzu sürecine uygun olarak bir değersel dönüşümün ortaya çıktığı fark edilmektedir. Basat'ın asıl arzu duyduğu nesne Tepegöz değil, onu ortadan kaldırarak erişeceği alplık seviyesidir. "**Üçgen arzu nesnesinin yüzünü değiştiren arzudur**" (Girard, 2020: 36). Tepegöz'ün çehresi değişmiştir. Artık arzulananın o olmadığı, onu ortadan kaldırmakla erişilecek ulvi seviye olduğu ortadadır. Arzu üçgeninin bu açıklamaların ardından şu şekilde çizilmesi mümkün görünmektedir:

Dolayımlayıcı

(Salur Kazan başta olmak üzere Tepegöz'e yenilen tanınmış alplar)

Özne (Basat)

Nesne (Ulvi bir alplık seviyesi)

Odysseus'un mücadelesine bakıldığında, Basat'ın temelde arzuladığı gibi bir yiğitlik seviyesine ulaşmak arzusunun güdülmeyeceği fark edilmektedir. Odysseus zaten nam salmış bir kahramandır. Erhat'a göre bu kahraman en çetin, en çetrefil durumların, en korkunç tehlikelerin içinden yağdan kıl çekercesine sıyrılmış olduğunu bilmiş; birçok kez hiçbir yiğidin karşılaşmadığı güçlüklerle karşılaşmıştır (Erhat, 1972: 714). Onun için başlı başına bir destanın düzülmesi, bu durumun en bariz göstergelerinden biridir. Onun Polyphemus ile olan mücadelesi, bir kendini ispatlama mücadelesinden ziyade kısa bir kaçış öyküsü niteliğindedir.

Odysseus'un aksine hem halkını Tepegöz'ün zulmünden kurtarmak hem de kendini kanıtlamak isteyen Basat'ın ise derinde yatan mimetik rekabetin ardından Tepegöz'ü ortadan kaldırma noktasında teknil

güdülendiği, birçok alpin başaramadığını başarıp kendini kanıtlamaya giriştiği düşünülebilmektedir. Burada ayrıca vurgulamakta yarar vardır ki yukarıda ele alındığı üzere **Basat bir aslan tarafından büyütülmüştür**. Basat, aslan yatağında bulunup evine getirildikten sonra defalarca aslan yatağına yani “bir aslan gibi yaşadığı yere” geri dönmeye çabalamıştır: “Aşlanı kaldırurup oğlanı tutdılar. Aruz oğlanı alup ivine getürdi. Şadılık itdiler, yime içme oldu. Amma oğlanı ne-şadar getürdiler-ise şurmadı, girü aşlan yatağına vardı” (Ergin, 1994: 207) cümlesinden bu durum açıkça anlaşılmaktadır.

Basat’ın “aslan gibi hissettiği ilk yere dönme arzusu” kanaatimizce Tepegöz’ü öldürmesi ile sembolik olarak sağlanacaktır. Tepegöz gibi bir varlığı ancak bir “aslan” ortadan kaldıracaktır. Basat’ın arzuları, yüzeyden derine doğru bakıldığında şu şekilde yorumlanabilmektedir:

Tepegöz’ü öldürme arzusu

Alplık arzusu

Aslan (gibi) olma arzusu

Basat’ın, esasen sahip olduğu bu aslan kökenini anlatıda açıkça dile getirdiği de görülmektedir. Anlatının sonunda Tepegöz, Basat’tan kendisini tanıtmasını istediğinde Basat, bu durumu “Atam adın şorar olsañ kaba ağaç / Anam adın dir-iseñ kağan aşlan” (Ergin, 1994: 214) dizeleriyle dile getirmiştir. Basat’ın Tepegöz’ü tamamen ortadan kaldırması; onun varlığını, alplığını ve **aslan kökünü** ortaya çıkarabilmesi yani aslan yatağına sembolik olarak dönebilmesi için yegâne şansı hükmündedir. Arzu üçgeninin son tahlilde yukarıdaki somut göstergelerin ardından dipte yatan şu “soyut” çehreye sahip olduğu söylenebilmektedir:

Dolayımlayıcı

(Ulvi bir alplık seviyesine ulaşmış model kimlikler)

Özne

Nesne

(Alplık mücadelesi veren kahraman)

(Kendini gerçekleştirme/ispatlama)

Kahramanın sahip olduğu kendini gerçekleştirme/ispatlama amacını son bir örnekle geliştirmek yerinde olacaktır. Tepegöz anlatısı, Türk Dünyası içinde yalnızca Dede Korkut anlatmaları arasında yer alıp türünün tek örneği olan bir anlatı değildir. Kiklopların, folklorik bir motif olarak çok önceden beri araştırmacıların dikkatini çektiği ve bu bağlamda Ural dağlarının

ardında, Sibiryaya ve Kazak steplerinde tek gözlü devler üzerine büyük materyal toplandığı bilinmektedir (Köroğlu, 1988: 43). Kazak bozkırında tek gözlü dev hakkında Çarlık Rusya Şarkiyatçısı N. P. Ostroumov'un derlediği anlatı, konu hakkında nitelikli bir örnek oluşturmaktadır. Anlatıda Kırgız bir avcı olan Buran-Batır'ın tek gözlü bir devle olan mücadelesi ele alınmaktadır. Bu mücadelede tek gözlü dev, mağara, mağarada devin kör edilmesi, hayvanlar vasıtasıyla mağaradan kurtulma ve "devin öldürülmesi" ayrıntıları ile Basat'ın tek gözlü devle olan mücadelesi arasında benzerlikler söz konusudur (Özet için bk. Ek-1). Yine N. P. Ostroumov tarafından derlenen bir masal da konu hakkında önemli bir başka örnektir. Bu masalda keçi avına çıkan bir "han" ve yanındaki adamların, tek gözlü bir devin yaşadığı mağaraya düşmeleri anlatılmaktadır. Bu anlatıda da devin yaşadığı mağara, mağarada devin kör edilmesi, hayvanlar vasıtasıyla mağaradan kurtulma ayrıntıları dikkat çekicidir (Özet için bk. Ek-2). Masalda farklı olan en önemli ayrıntı ise devin han tarafından öldürülmeden bırakılması ve tasasından kafasını duvara vurarak kendini öldürmesidir. Bu örnekler aracılığıyla fark edilmektedir ki avcı olan Buran-Batır devî anlatı sonunda Basat gibi öldürmüş ancak aynı Odysseus gibi bir hükümdar olan yani kendini kanıtama ihtiyacı gütmeyen han, tek gözlü devî *Odysseia*'da olduğu gibi öldürmeden bırakmıştır.

Sonuç

Dede Korkut destanî anlatımları, yüzeysel olarak ilk bakışta Oğuz Türklerinin düşmanlarıyla, doğaüstü varlıklarla ve kendi aralarında yaptıkları mücadeleleri anlatan epik anlatılar hükmündedir. Ancak anlatılar bağlamında derine inildikçe onların esasen sıradan savaşçı öyküleri olmadıkları anlaşılmakta; Oğuzların yaşamı anlamlandırmalarının, vizyonlarının ve misyonlarının dile getirildiği millî bir destan hükmünde oldukları fark edilmektedir. Sahip oldukları bu nitelik sebebiyle anlatılar, derin okuma yapmaya ve üzerlerinde farklı yorumlamalar geliştirmeye elverişli olmuşlardır.

Dede Korkut Kitabı üzerine çalışma yapan Türk bilim insanlarının mutabık olduğu nokta, kitabın Türk kültürünü ve sözlü edebiyatını en başarılı yansıtan nadir eserlerden biri olduğudur (Aksoy ve Duman, 2023: 172). Bu noktada Basat'ın Tepegöz ile olan girift mücadelesi de bu niteliğiyle beraber sahip olduğu derin izlek dolayısıyla farklı yorumlar getirmeye imkân tanımıştır. Tepegöz Basat'ın nefsinin bedenleşmiş bir şekli olarak (İnayet, 2015) veya günahı sembolize eden bir ucube olarak (Aslan, 2018) değerlendirilebilmiştir. Basat-Tepegöz mücadelesi bir kişilik yaratım mücadelesi olarak (Kahraman, 2022) veya yaşamın simgelerini içinde barındıran bir siyasetname olarak (Topcu, 2019) da ele alınabilmektedir. Bu noktada metindeki öldürme olayının kesin bir ifadeyle sadece "mimetik arzu" ekseninde açıklanabileceğini iddia etmek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Ancak vurgulamakta fayda vardır ki bu katmanlı anlatı ve anlatının Yunan destanından ayrıştığı "öldürme arzusu" noktasındaki derin yapı, çalışmada yapılan mimetik değerlendirmeye kapı aralayabilmiştir. Bu

değerlendirme vasıtasıyla, Dede Korkut destanî anlatmalarından sadece birinin bile ne denli sanatsal bir değere sahip olduğu gözler önüne serilebilmektedir.

Çalışmada Odysseus'un tek gözlü dev Polyphemus'a karşı verdiği mücadele ile Basat'ın Tepegöz'e karşı verdiği mücadele karşılaştırılmıştır. Ele alınan anlatılar; tema, tipler ve olağanüstü motifler gibi birçok yönden benzeşirken kahramanların final sahnelerinde tek gözlü devleri öldürüp öldürmeme davranışları noktasında ayrılmışlardır. Bu ayrışma, René Girard tarafından ortaya konulan "mimetik arzu" yaklaşımı vasıtasıyla sorgulanmıştır. Arzunun taklide dayanan bir tabiata sahip olduğunu öne süren bu yaklaşım çerçevesinde değerlendirildiğinde, Odysseus'un tek gözlü devi öldürmeden bırakması şu şekilde yorumlanmıştır: Odysseus, öldürme arzusu noktasında kendisini güdüleyecek bir dolayımlayıcıdan mahrumdur. Buna ek olarak Odysseus'un bu anlatı özelinde ulvi bir amacının olmadığı da fark edilmiştir. Başlı başına kendi için düzülen destanda kahramanlığını birçok yerde ispatlamış veya tekrardan ispatlama şansına sahip olan Odysseus'un devle olan mücadelesi destandaki küçük bir epizottur. Bu sebeple Odysseus, devi yalnızca kör etmekle yetinmiş ve devin mağarasından kurtulduğu an gemisine binerek maceralarına kaldığı yerden devam etmiştir. Bunun aksine Basat'ın Tepegöz ile olan mücadelesi ise onun varlığını ortaya koyabilmesi, halkını kurtarabilmesi ve özündeki mayayı dışa çıkarabilmesi için tek şansı hükmündedir. Bunun için Basat'ın, Tepegöz'ü tümenden ortadan kaldırılması gerekmiştir.

Öldürme arzusunun açığa çıkması noktasında Odysseus'ta görülen dolayımlayıcı eksikliği, Basat nezdinde söz konusu değildir. Birçok alpin Tepegöz tarafından yaralanması/öldürülmesi ve özellikle de Salur Kazan gibi bir alplik sembolünün bile Tepegöz'e mağlup olmasıyla "dolayım" kuvvetlenmiştir. Salur Kazan'ın Basat'ı engellemeye çalışmasıyla mimetik arzu işleyişe girmiş ve Basat bir bakıma Kazan'ın arzusunu taklit ederek - onun gibi bir alp olabilme güdüsüyle- Tepegöz'ü öldürmek istemiştir. Tepegöz'ü tıpkı Odysseus gibi öldürmeden bırakması, Basat'ın kendisini ve alplığını ispatlayamadan, esasen de dipte yatan "aslan (gibi) olma arzusuna ulaşmadan anlatının sonlanmasına sebep olacaktır. Ancak Basat bunu yapmamış; küçükken defalarca aslan yatağına dönmeye çalışıp zorla geri getirilmiş olsa da o, en sonunda Tepegöz'ün kafasını keserek sembolik olarak o aslan yatağına, kendini kanıtlamış bir "**Alp Arslan**" olarak dönmeyi başarabilmiştir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Abdulla, K. (2012). *Mitten yazıya veya gizli Dede Korkut*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aksoy, H. - Duman, M. (2023). Avrupa'da Dede Korkut Kitabı hakkında yapılan çalışmalar üzerine genel bir değerlendirme. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 11(34), 160-173.

- Aslan, B. (2018). Dede Korkut hikâyelerinin ucubesi: Tepegöz. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(24), 51-60.
- Bostan, D. (2019). Başkalarının Aşkı: Hangi Kadın filminde mimetik arzu. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 34, 275-279.
- Can, A. (2011). Homeros destanları ile Dede Korkut hikâyeleri arasındaki kurgu, yapı, tip ve tema benzerlikleri. *Turkish Studies*, 6(2), 263-286.
- Duymaz, A. (1996). Kıpçak sahası Türk destanlarında bir Oğuz alpi: Salur Kazan. *Millî Folklor*, 31-32, 49-59.
- Emeksiz, A. (2016). *Dede Korkut'un paltosu*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut kitabı I giriş – metin – faksimile*. 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2010). *Dede Korkut kitabı*. 43. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erhat, A. (1972). *Mitoloji sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Girard, R. (2020). *Romantik yalan ve romansal hakikat edebi yapıda ben ve öteki*. (çev.: Arzu Etensel İldem), İstanbul: Metis Yayınları.
- Girard, R. (2003). *Şiddet ve kutsal*. (çev.: Necmiye Alpay), İstanbul: Kanat Kitap.
- Güneş, M. (2022). Mimetic desire and scapegoating mechanisms in Martin Amis's 'The Last Days of Muhammad Atta. *Mavi Atlas*, 10 (2), 595-604.
- Güngör, İ. (2021). Nâzım Hikmet'in Ferhad ile Şirin oyununda mimetik arzu ve kısır döngü. *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5, 140-164.
- Homeros. (2008). Odysseus anlatır - Kikonlar - Lotosiyenler – Tepegözler. *Odyseia*, (çev.: Azra Erhat – A. Kadir), 21. Baskı, 163-180, İstanbul: Can Yayınları.
- İlhan, M. E. (2021). Yedi düvelden yedi başa Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boyda mimetik arzu. *Folklor/Edebiyat*, 27(105), 15-27.
- İnayet, A. (2015). Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü destan'ın yeni bir yorumu üzerine. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2), 7-13.
- Kahraman, B. S. (2022). Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü boyda ideal kişilik yaratımı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(40), 1441-1449.
- Köroğlu, H. G. (1988). Depegöz ve Polifem. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 36, 43-52.
- Ostroumov N. P. (1891). Novie varianti syujeta o Polifeme/odnoglaze/-Kirgizskie rasskazi. *Etnografiçeskoe Oboz - Skazaniya Orenie*, 1891/2, 202-207.
- Şengül, S. (2017). *Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarının René Girard'ın üçgen arzu Modeli'ne göre incelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tohumcu, K. (2022). *Peyami Safa'nın romanlarının Rene Girard'ın 'üçgen arzu modeli'ne göre incelenmesi*. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tomat, A. (2012). *Anna Gavalda'nın onu seviyordum ve bir aradayız, hepsi bu adlı romanlarında mimetik arzu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Topcu, M. (2019). Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü hikâyeyi psikanalitik yaklaşımla okuma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69), 354-372.

- Yıldırım, D. (2022). Dede Korkut'un yeni kolaj tarzı yazması Hocalı Molla'nın mıdır?. *Journal of Old Turkic Studies*, 6(1), 158-208.
- Yıldız, O. (2021). Dede Korkut hikâyeleri ile İliada ve Odysseia destanları arasında mukayeseli bir deneme. *Uluslararası Hakemli İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 243-254.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Odisseia#cite_note-3 (Erişim: 26.11.2023).

URL-2:

<https://web.archive.org/web/20150905112124/https://www.britannica.com/art/mimesis> (Erişim: 12.11.2023).

Ek-1

Kırgız avcı Buran-Batır, her yıl bahar geldiğinde tüfeğini alıp ava gider. Bir gün dağlarda dişi bir geyik görüp onu vurur. Geyiğin yanında yeni doğmuş yavru geyik dikilir ve ormana gider. Buran-Batır ölü geyiğin derisini çıkarır, etinden bir parça keser ve ateş yakıp pişirmeye başlar. Birden genç ve güzel bir kadın görünür ve "İnek öldü!" diye bağırır. Kadın, Buran-Batır'a yaklaşır ve karşısına oturur. Buran-Batır, kadına bir parça et uzatır. Kadın elini elbisesiyle saklayarak eti alır. Buran-Batır kadının normal biri olmadığını düşünüp ağaçtan bir parça keserek kendisi gibi yatacağı yere yerleştirir. Ağaç parçasının üzerini kendi elbisesi ile örtüp kendisi de ağaca saklanır. Gün doğmadan önce kadın Buran-Batır'ın yattığını düşündüğü yere yaklaşır ve üzerine atlar. Buran-Batır bunu görünce saklandığı yerden kadına ateş eder. Kadın ölür. Buran-Batır sabaha kadar bulunduğu yerden çıkmaz. Sabah olunca kadının ölüsüne yaklaşır parmaklarının bakırdan olduğunu görür. İki tane parmak keser ve çantasına atıp yola devam eder.

Sonbaharı evinde geçiren Buran-Batır ilkbaharda bir arkadaşıyla beraber ava çıkar. Dağda gezinirlerken çeşitli hayvanları olan ihtiyar bir çoban görürler. İhtiyarın alnında tek gözü olduğunu görürler. İhtiyar, Buran-Batır'ın adını öğrenince onu uzun zamandır beklediğini söyler ve evine davet eder. İhtiyar yaşadığı mağaraya bütün hayvanlarını sokar. Misafirler de ihtiyarın isteğiyle silahlarını mağaranın dışında bırakarak içeriye girerler. İhtiyar daha sonra mağaranın girişini büyük bir kaya ile kapatır. İhtiyar, avcılarının artık bir yere gidemeyeceklerini belirtip kendisinin uyuyacağını söyler. Avcılara birini boğazlayıp etini tencerede haşlamasını söyler. Buran-Batır arkadaşıyla kamayla öldürüp etini tencereye koyar. İhtiyar ona bir demir uç verir ve yaktığı ateşi onunla karıştırmasını ve demir kırmızılaştığında onu uyandırmasını söyler. Buran demir kırmızılaşınca uyuyan ihtiyarın tek gözünü bu demirle dağlar ve hayvanların arasına saklanır. Acıdan uyanan ihtiyar, sabah hayvanları sayarken Buran-Batır'ı bulacağını söyler. Buran-Batır en büyük keçiyi seçer, boğazını kesip kendisini keçinin içine saklar. Sabah ihtiyar mağaranın kapısındaki kayayı kaldırır, hayvanları tek tek dışarı çıkarır. Buran-Batır'ı bulamayınca nerede olduğunu sorar. Buran-Batır da dışarı çıktığını söyler. Kederlenen ihtiyar kendisini öldürüp hayvanları almasını ister ve Buran-Batır'ın karşısına yüzükoyun yatar. Buran-Batır ateş ederek ihtiyarı öldürür. Fakat hayvanları almaz. Hayvanlar dağlara dağılır. Onlardan da zamanımızın değişik, ünlü vahşi hayvanlarının oluştuğuna inanılır (Ostroumov'dan akt. Köroğlu, 1988: 45-46).

Ek-2

Kırk atlının başında keçi avına çıkan han bir mağaraya düşer. Mağarada bir dev yaşamaktadır. Açlıktan yorgun düşen avcılar mağarada buldukları eti yemeye başlarlar. Avcılar yemeği bitirdiklerinde canları kaynamış süt içmek ister. Çevrelerine bakınırlarken mağarada uyuyan dev ve devin koyunlarını görürler. Dev bir oturuşta kırk koyun yiyebilmektedir. Dev kalkar ve tencereye baktığında yiyecek bir şey bulamaz. Etrafına bakınırken mağarasındaki davetsiz misafirleri fark eder. Hanın adamlarından birini yakalayarak öldürür ve kızartmaya başlar. Diğer adamlara ise kırk koyun keserek tencerede haşlamalarını emreder. Avcılar hemen kırk koyun kesip etleri tencerede haşlamaya başlarlar. Dev uykuya yatar. Han, adamlarını toplayarak devin koyunlarından birini kesmeyi, onun derisine örtünerek deve yaklaşip tek gözünü dağlayarak mağaradan kaçmayı planlar. Hanın düşüncesini herkes onaylar. Dev uyurken han, ateşe demir bir şiş koyar, demir iyice kızdığı zaman han uyuyan deve yaklaşip demiri devin tek gözüne saplar. Dev uyanıp acıdan bağırmaya başlar. Elleriyle mağaranın içinde avcılarını aramaya koyulur. Avcılar hanın öğüdüne uyarak koyunların arasına gizlenmiştir. Dev onları bulacağını söyleyerek kapının yanında yeniden uykuya yatar. Han ve adamları birer tane koyun boğazlayıp hepsinin derisini yüzerek derilerle örtünürler. Sabah dev uyanıp koyunları dışarıya salar ama avcılarını bulamaz. Avcılara nerede olduklarını sorar. Avcılar da dışarıdan “Aptal melun, biz buradayız” diye bağırırlar. Avcıların hakareti karşısında kahırlanan dev başını duvara vura vura tasasından ölür. Dev ölünce avcılar devin zenginliğini ele geçirip evlerine dönerler (Ostroumov’dan akt. Koroğlu, 1988: 46-47).

Extended Summary

One of the most deep-rooted epic works of Turkish literature is the epic narratives of *Dede Korkut*. These narratives are not just ordinary heroic stories that tell of the struggles of the Oghuz Turks with external powers, among themselves, or with extraordinary beings. Although such struggles of the Oghuzs shaped the general framework of these epic narratives, the narratives are essentially an ancient Oghuzname that reveals the worldviews and ideals of the Oghuz Turks, and the life activities of the Oghuzs both socially and individually. Narratives have a semantic depth in this respect. This depth provides researchers with ample opportunities to interpret them differently. One of the famous epic stories with such depth among the *Dede Korkut* narratives is the story of Basat killing Tepegöz. This *Dede Korkut* story tells the story of the struggle between a one-eyed creature with extraordinary powers called “Tepegöz”, who is a scourge for the Oghuz, and an Oghuz man named Basat. In the study, this epic narrative was used as one of the main comparative materials. The other epic narrative that is compared in the article is the narrative in which Odysseus fights with a one-eyed giant in the ninth chapter of the famous epic of Ancient Greek literature, the *Odyssey*. Basat’s struggle against Tepegöz and Odysseus’ struggle against the one-eyed giant Polyphemus bear significant similarities in terms of various details in the narratives. The final scenes are one of the most obvious points where the stories diverge. By the end of the narrative, Basat has managed to save his people from their difficult situation by killing Tepegöz. Odysseus, on the other hand, only blinded Polyphemus in the finale, meaning he did not kill the one-eyed giant. In this article, it has been deeply examined why these two works, which have similarities in various aspects such as motifs, people, activities of people, objects, places, etc., differ in terms of the killing-wounding event in the final. In this study, the desire to kill, which differs in Basat and Odysseus, is analyzed within the framework of the “mimetic desire” approach introduced to the world of science by the French literary critic, anthropologist and philosopher René Girard. Through this analysis, a comparative evaluation was made and the question of why Basat killed Tepegöz, who begged for mercy in the finale of the *Dede Korkut* story was

questioned. With his concept of mimetic desire, Girard claims that desire has an imitative nature. There is a tripartite structure in this desire formation. "Subject", "object" and "model" constitute the pillars of this structure. The desire triangle established by Basat at the point of wanting to kill the giant and the elements of this triangle were tried to be determined in the study by going from the surface to the depth. There were famous heroes in the *Dede Korkut* narrative who had previously tried to attack and defeat Tepegöz. However, no one was successful in this, many famous Oghuz heroes were injured and even martyred at the hands of Tepegöz. At the end of the evaluation made in the context of the mimetic desire approach, it was realized that Basat took such symbolic identities of the *Dede Korkut* heroes, and especially the head of the heroes Salur Kazan, as a model for himself in his desire to kill Tepegöz. In the Greek epic, no one except Odysseus is fully motivated to kill the one-eyed giant. Inasmuch as Odysseus' men wanted to escape from the giant's cave before they even saw him. In other words, Odysseus was found to lack models that would shape his desire to kill. It has been commented that the hero left the giant unkillable because he lacked a model that could shape his desire. Also, Odysseus is the king and Basat is a young Oghuz man who is just about to prove his worth. The struggle of Odysseus, a proven hero, with the giant constitutes only a minor episode of his major epic. However, Basat's struggle against Tepegöz is a matter of life and death, a struggle for existence. Basat's growth process was also touched upon in the study, and it was understood that he grew up in a lion's den for a certain period of time. After being taken from here, Basat frequently ran away from his hometown during his childhood and tried to return to this lion's den. Basat's "desire to return to the first place where he felt like a lion" is symbolically achieved by killing Tepegöz. Ultimately, unlike Odysseus, Basat, who desired to reach a superior level of heroism, had to completely eliminate Tepegöz in order to achieve this basic desire and prove his essential "lion" identity, that is, his heroism.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Doktora derslerimiz sırasında kıymetli değerlendirmeleriyle bu çalışmanın olgunlaşmasında yol göstericim olan Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz'e teşekkürlerimi sunarım./ I would like to thank Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz, who guided me in the maturation of this study with his valuable evaluations during our doctoral courses.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.